

FØLGESKRIVELSE

fra: præsidiets

til: konventet

Tidl. dok. nr.: WD nr. 27 WG II

Vedr.: Ajourførte forklaringer til teksten til chartret om grundlæggende rettigheder

Hermed følger til medlemmerne af konventet til orientering de ajourførte forklaringer til teksten til chartret om grundlæggende rettigheder, som er udarbejdet under ledelse af formanden for Arbejdsgruppe II og godkendt af præsidiets (denne reviderede udgave indeholder tilpassede krydshenvisninger til artikler i forfatningens del I og III).

AJOURFØRTE FORKLARINGER
TIL DEN SAMLEDE TEKST TIL DEN EUROPÆISKE UNIONS CHARTER OM
GRUNDLÆGGENDE RETTIGHEDER (SOM ÆNDRET AF DET EUROPÆISKE
KONVENT OG INDARBEJDET SOM DEL II I TRAKTATEN
OM INDFØRELSE AF EN FORFATNING FOR EUROPA)

Disse forklaringer blev oprindeligt udarbejdet på foranledning af præsidiumet for den forsamling, der udarbejdede chartret om grundlæggende rettigheder. De er blevet ajourført på initiativ af præsidiumet for Det Europæiske Konvent i lyset af de udkast til tilpasninger, som konventet har foretaget i teksten (især i artikel 51 og 52) og videreudviklingen af EU-retten. Selv om forklaringerne ikke i sig selv har status af lov, udgør de et værdifuldt fortolkningsinstrument beregnet til nærmere præcisering af chartrets bestemmelser.

PRÆAMBEL

De europæiske folk har med skabelsen af en stadig snævrere sammenslutning besluttet at dele en fredelig fremtid, der bygger på fælles værdier.

Unionen, der er sig sin åndelige og etiske arv bevidst, bygger på de udelelige og universelle værdier: menneskets værdighed, frihed, lighed og solidaritet; den bygger på demokrati- og retsstatsprincippet. Den sætter mennesket i centrum for sit virke med indførelsen af unionsborgerskabet og skabelsen af et område med frihed, sikkerhed og retfærdighed.

Unionen bidrager til bevarelsen og udviklingen af disse fælles værdier under hensyn til de europæiske folks forskelligartede kulturer og traditioner samt til medlemsstaternes nationale identitet og organisering af deres offentlige myndigheder på nationalt, regionalt og lokalt plan; den søger at fremme en afbalanceret og bæredygtig udvikling og sikrer fri bevægelighed for personer, varer, tjenesteydelser og kapital samt etableringsfrihed.

Med henblik herpå er det nødvendigt at styrke beskyttelsen af de grundlæggende rettigheder på baggrund af samfundsudviklingen, de sociale fremskridt og den videnskabelige og teknologiske udvikling ved at gøre disse rettigheder mere synlige i et charter.

Dette charter bekræfter under hensyn til Unionens kompetencer og opgaver samt nærhedsprincippet de rettigheder, der bl.a. følger af medlemsstaternes fælles forfatningsmæssige traditioner og internationale forpligtelser, den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, de socialpagter, som Unionen og Europarådet har vedtaget, samt Den Europæiske Unions Domstols og Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols retspraksis.

Chartret vil i den forbindelse blive fortolket af Unionens og medlemsstaternes domstole under behørig hensyntagen til de forklaringer, der blev udarbejdet på foranledning af præsidiets for den forsamling, der udarbejdede chartret.

Disse rettigheder medfører ansvar og pligter såvel over for andre mennesker som over for det menneskelige fællesskab og de kommende generationer.

Unionen anerkender således nedennævnte rettigheder, friheder og principper.

AFSNIT I. VÆRDIGHED

Artikel 1

Den menneskelige værdighed

Den menneskelige værdighed er ukrænkelig. Den skal respekteres og beskyttes.

Forklaring

Den menneskelige værdighed er ikke blot en grundlæggende rettighed i sig selv, men udgør selve fundamentet for de grundlæggende rettigheder. Verdenserklæringen om menneskerettigheder af 1948 stadfæster den menneskelige værdighed i sin indledning: "... da anerkendelse af den mennesket iboende værdighed og af de lige og ufortabelige rettigheder for alle medlemmer af den menneskelige familie er grundlaget for frihed, retfærdighed og fred i verden". I sin dom af 9. oktober 2001 i sag C-377/98, Kongeriget Nederlandene mod Europa-Parlamentet og Rådet for Den Europæiske Union, Sml. 2001, s. 7079, bekræftede Domstolen i præmis nr. 70-77, at en grundlæggende ret til menneskelig værdighed er et element i EU-retten.

Derfor kan ingen af de rettigheder, der er fastlagt i dette charter, anvendes til at krænke et andet menneskes værdighed, og den menneskelige værdighed hører til substansen af de rettigheder, der er fastlagt i dette charter. Den kan derfor heller ikke krænkes ved begrænsning af en rettighed.

Artikel 2

Ret til livet

1. Ethvert menneske har ret til livet.
2. Ingen må idømmes dødsstraf eller henrettes.

Forklaring

1. *Stk. 1 i denne artikel bygger på artikel 2, stk. 1, første punktum, i EMK, der har følgende ordlyd:*

"Stk. 1. Ethvert menneskes ret til livet skal beskyttes ved lov ..."

2. *Artikel 2, andet punktum, i konventionen, der omhandler dødsstraf, er blevet erstattet af artikel 1 i protokol nr. 6 til EMK, der er affattet således:*

"Dødsstraffen skal afskaffes. Ingen må idømmes en sådan straf eller henrettes".

Artikel 2, stk. 2, i chartret bygger på denne bestemmelse.

3. *Bestemmelserne i chartrets artikel 2 svarer til ovennævnte artikler i EMK og tillægsprotokollen. De har samme betydning og omfang i medfør af chartrets artikel 52, stk. 3. De "negative" definitioner, der findes i konventionen, skal således betragtes som ligeledes indeholdt i chartret:*

- a) *Artikel 2, stk. 2, i EMK:*

"Berøvelse af livet betragtes ikke som sket i modstrid med denne artikel, når den er en følge af magtanvendelse, der ikke går ud over det absolut nødvendige

- a. *for at forsvare nogen mod ulovlig vold;*
- b. *for at iværksætte en lovlig anholdelse eller forhindre flugt fra lovlig frihedsberøvelse;*
- c. *for lovligt at undertrykke optøjer eller opstand."*

- b) *Artikel 2 i protokol nr. 6 til EMK:*

"En stat kan i sin lovgivning foreskrive dødsstraf for handlinger, der er begået i krigstid eller under overhængende fare for krig; en sådan straf må kun anvendes i de tilfælde, der er fastsat i loven og i overensstemmelse med dens bestemmelser ...".

Artikel 3

Ret til respekt for menneskets integritet

1. Enhver har ret til respekt for sin fysiske og mentale integritet.
2. I forbindelse med lægevidenskab og biologi skal især følgende respekteres:
 - a) frit og informeret samtykke fra den berørte person i overensstemmelse med lovens bestemmelser
 - b) forbud mod racehygiejnisk praksis, navnlig praksis, der har til formål at udvælge mennesker
 - c) forbud mod kommercialisering af menneskekroppen og dele heraf som sådan
 - d) forbud mod reproduktiv kloning af mennesker.

Forklaring

1. *I sin dom af 9. oktober 2001 i sag C-377/98, Kongeriget Nederlandene mod Europa-Parlamentet og Rådet for Den Europæiske Union, Sml. 2001, s. 7079, bekræftede Domstolen i præmis nr. 70 og 78-80, at en grundlæggende ret til menneskelig værdighed er et element i EU-retten, og at den inden for lægevidenskab og biologi omfatter donors og modtagerens frie og informerede samtykke.*
2. *Princippet i chartrets artikel 3 findes allerede i konventionen om menneskerettigheder og biomedicin, der blev vedtaget inden for rammerne af Europarådet (STE 164 og tillægsprotokol STE 168). Chartret skal ikke fravige disse principper og forbyder altså kun reproduktiv kloning. Den hverken tillader eller forbyder andre former for kloning. Den forhindrer altså ikke lovgiverne i at forbyde de øvrige former for kloning.*

3. *Omtalen af racehygiejnisk praksis, navnlig praksis, der har til formål at udvælge mennesker, tager sigte på tænkte situationer, hvor der tilrettelægges og gennemføres udvælgelsesprogrammer, der f.eks. indebærer steriliseringer, tvangsgraviditeter, etniske tvangsægteskaber osv., alt sammen handlinger, der betragtes som internationale forbrydelser i henhold til Romstatutten for Den Internationale Straffedomstol, der blev vedtaget den 17. juli 1998 i Rom (jf. artikel 7, stk. 1, litra g).*

Artikel 4

Forbud mod tortur og umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf.

Ingen må underkastes tortur og ej heller umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf.

Forklaring

Den ret, der fastlægges i artikel 4, svarer til den ret, der er sikret igennem artikel 3 i EMK, hvis affattelse er identisk: "Ingen må underkastes tortur og ej heller umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf." I henhold til chartrets artikel 51, stk. 3, har den samme betydning og omfang som denne artikel.

Artikel 5

Forbud mod slaveri og tvangsarbejde

1. Ingen må holdes i slaveri eller trældom.
2. Ingen må pålægges at udføre tvangs- eller pligtarbejde.
3. Menneskehandel er forbudt.

Forklaring

1. *Den ret, der fastlægges i artikel 5, stk. 1 og 2, svarer til den enslydende artikel 4, stk. 1 og 2, i EMK. Den har altså samme betydning og omfang som denne artikel i overensstemmelse med chartrets artikel 52, stk. 3. Heraf følger:*
 - *ingen begrænsning kan lovligt berøre den ret, der er fastsat i stk. 1.*
 - *begrebet "tvangs- eller pligtarbejde" i stk. 2 skal forstås under hensyntagen til de "negative" definitioner i artikel 4, stk. 3, i EMK:*

"Ved anvendelse af denne artikel omfatter udtrykket "tvangs- eller pligtarbejde" ikke:

 - a. *arbejde, som sædvanligvis forlanges udført under frihedsberøvelse i overensstemmelse med bestemmelserne i artikel 5 i denne konvention, eller under betinget løsladelse fra sådan frihedsberøvelse;*
 - b. *tjeneste af militær karakter eller, for så vidt angår personer, der er militærnægttere af samvittighedsgrunde i lande, hvor dette anerkendes, tjeneste, der erstatter tvungen militærtjeneste;*
 - c. *tjeneste, der pålægges i tilfælde af nødstilstand eller ulykker, der truer samfundets eksistens eller velfærd;*
 - d. *arbejde eller tjeneste, der hører til de normale borgerpligter."*
2. *Stk. 3 er en umiddelbar følge af den menneskelige værdighed og tager hensyn til den senere tids udvikling inden for organiseret kriminalitet, f.eks. lukrativ organiseret illegal indvandring eller organiseret seksuel udnyttelse. Bilaget til Europol-konventionen indeholder følgende definition, der tager sigte på menneskehandel med henblik på seksuel udnyttelse: "- ved "menneskehandel" forstås det forhold, at et menneske underkastes en anden persons faktiske og ulovlige magt ved hjælp af vold eller trusler eller ved misbrug af et autoritetsforhold med henblik på bl.a. at udnytte andre til prostitution, at udnytte mindreårige og anvende seksuel vold over for dem eller at opnå økonomisk vinding ved andres afståelse af børn". Kapitel VI i konventionen om gennemførelse af Schengen-aftalen, der er integreret i den gældende EU-ret, og som Det Forenede Kongerige og Irland deltager i, indeholder i artikel 27, stk. 1, følgende formulering, der tager sigte på organiseret illegal indvandring: "De kontraherende parter forpligter sig til at indføre passende sanktioner over for alle, der i berigelsesøjemed hjælper eller søger at hjælpe en udlænding med at indrejse i eller opholde sig på en kontraherende parts område i strid med denne parts lovgivning om udlændinges indrejse og ophold". Den 19. juli 2002 vedtog Rådet en rammeafgørelse om bekæmpelse af menneskehandel*

(EFT L 203/1), der i artikel 1 nærmere fastlægger, hvilke lovovertrædelser i forbindelse med menneskehandel med sigte på udnyttelse som arbejdskraft eller seksuel udnyttelse medlemsstaterne skal gøre strafbare i henhold til rammeafgørelsen.

AFSNIT II. FRIHEDER

Artikel 6

Ret til frihed og sikkerhed

Enhver har ret til frihed og personlig sikkerhed.

Forklaring

Den ret, der er omhandlet i artikel 6, svarer til den ret, der er sikret ved artikel 5 i EMK og har altså ifølge chartrets artikel 52, stk. 3, samme betydning og omfang. Det følger heraf, at lovlige begrænsninger heraf ikke må være mere omfattende end dem, der er tilladt i EMK ifølge ordlyden af artikel 5:

- "Stk. 1. Enhver har ret til frihed og personlig sikkerhed. Ingen må berøves friheden undtagen i følgende tilfælde og i overensstemmelse med den ved lov foreskrevne fremgangsmåde:*
- a) lovlig frihedsberøvelse af en person efter domfældelse af en kompetent domstol;*
 - b) lovlig anholdelse eller anden frihedsberøvelse af en person for ikke at efterkomme en domstols lovlige påbud eller for at sikre opfyldelsen af en ved lov foreskrevet forpligtelse;*

- c) *lovlig anholdelse eller anden frihedsberøvelse af en person med det formål at stille ham for den kompetente retlige myndighed, når der er begrundet mistanke om, at han har begået en forbrydelse, eller rimelig grund til at anse det for nødvendigt at hindre ham i at begå en forbrydelse eller i at flygte efter at have begået en sådan;*
- d) *frihedsberøvelse af en mindreårig ifølge lovlig afgørelse med det formål at føre tilsyn med hans opdragelse eller lovlig frihedsberøvelse for at stille ham for den kompetente retlige myndighed;*
- e) *lovlig frihedsberøvelse af personer for at hindre spredning af smitsomme sygdomme, af personer, der er sindssyge, alkoholikere, narkomaner eller vagabonder;*
- f) *lovlig anholdelse eller anden frihedsberøvelse af en person for at hindre ham i uretmæssigt at trænge ind i landet eller af en person, mod hvem der tages skridt til udvisning eller udlevering.*

Stk. 2. Enhver, der anholdes, skal snarest muligt og på et sprog, som han forstår, underrettes om grundene til anholdelsen og om enhver sigtelse mod ham.

Stk. 3. Enhver, der anholdes eller frihedsberøves i henhold til bestemmelserne i denne artikels stk. 1, litra c, skal ufortøvet stilles for en dommer eller anden øvrighedsperson, der ved lov er bemyndiget til at udøve domsmyndighed, og skal være berettiget til at få sin sag pådømt inden for en rimelig frist, eller til at blive løsladt i afventning af rettergangen. Løsladelsen kan gøres betinget af sikkerhed for, at den pågældende giver møde under rettergangen.

Stk. 4. Enhver, der berøves friheden ved anholdelse eller anden tilbageholdelse, har ret til at indbringe sagen for en domstol, for at denne hurtigt kan træffe afgørelse om lovligheden af frihedsberøvelsen og beordre ham løsladt, hvis frihedsberøvelsen ikke er lovlig.

Stk. 5. Enhver, der har været anholdt eller frihedsberøvet i strid med bestemmelserne i denne artikel, skal have ret til erstatning."

De i artikel 6 omhandlede rettigheder skal navnlig respekteres, når Europa-Parlamentet og Rådet vedtager love og rammelove som led i det retlige samarbejde i kriminalsager på grundlag af forfatningens artikel [III-171, III-172 og III-174], navnlig med henblik på at fastsætte fælles mindsteregler i forbindelse med de forskellige kategorier af lovovertrædelser og den dermed forbundne straf samt visse retsplejeaspekter.

Artikel 7

Respekt for privatliv og familieliv

Enhver har ret til respekt for sit privatliv og familieliv, sit hjem og sin kommunikation.

Forklaring

De rettigheder, der sikres ved artikel 7, svarer til dem, der er sikret ved artikel 8 i EMK. For at tage hensyn til den tekniske udvikling er korrespondance ændret til "kommunikation".

I henhold til artikel 52, stk. 3, har denne ret samme betydning og omfang som den tilsvarende ret i EMK. Det følger heraf, at de begrænsninger, der lovligt kan foretages i disse rettigheder, er de samme, som dem, der accepteres inden for rammerne af denne artikel 8, hvori det hedder:

- "Stk. 1. Enhver har ret til respekt for sit privatliv og familieliv, sit hjem og sin korrespondance.*
- Stk. 2. Ingen offentlig myndighed må gøre indgreb i udøvelsen af denne ret, medmindre det sker i overensstemmelse med loven og er nødvendigt i et demokratisk samfund af hensyn til den nationale sikkerhed, den offentlige tryghed eller landets økonomiske velfærd, for at forebygge uro eller forbrydelse, for at beskytte sundheden eller sædeligheden eller for at beskytte andres rettigheder og friheder."*

Artikel 8

Beskyttelse af personoplysninger

1. Enhver har ret til beskyttelse af personoplysninger, der vedrører ham/hende.

2. Disse oplysninger skal behandles rimeligt, til udtrykkeligt angivne formål og på grundlag af de berørte personers samtykke eller på et andet berettiget ved lov fastsat grundlag. Enhver har ret til adgang til indsamlede oplysninger, der vedrører ham/hende, og til berigtigelse heraf.
3. Overholdelsen af disse regler er underlagt en uafhængig myndigheds kontrol.

Forklaring

Denne artikel er baseret på artikel 286 i traktaten om oprettelse af Det Europæiske Fællesskab, på Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 95/46/EF om beskyttelse af fysiske personer i forbindelse med behandling af personoplysninger og om fri udveksling af sådanne oplysninger (EFT L 281 af 23.11.95) samt på artikel 8 i EMK og på Europarådets konvention om beskyttelse af det enkelte menneske i forbindelse med elektronisk databehandling af personoplysninger af 28. januar 1981, som alle medlemsstaterne har ratificeret. Artikel 286 i EF-traktaten er nu erstattet af forfatningens artikel [50]. Der henvises endvidere til Europa-Parlamentets og Rådets forordning nr. 45/2001 om beskyttelse af fysiske personer i forbindelse med behandling af personoplysninger i Fællesskabets institutioner og organer og om fri udveksling af sådanne oplysninger (EFT L 8 af 12.1.2001). Ovennævnte direktiv og forordning indeholder betingelser og begrænsninger for udøvelsen af retten til beskyttelse af personoplysninger.

Artikel 9

Ret til at indgå ægteskab og ret til at stifte familie

Retten til at indgå ægteskab og retten til at stifte familie sikres i overensstemmelse med de nationale love om udøvelsen af denne ret.

Forklaring

Denne artikel bygger på artikel 12 i EMK, der lyder således: "Giftefærdige mænd og kvinder har ret til at indgå ægteskab og stifte familie i overensstemmelse med de nationale love om udøvelsen af denne ret." Affattelsen af denne ret er moderniseret, således at den også omfatter tilfælde, hvor den nationale lovgivning anerkender andre måder at stifte familie på end ved ægteskab. Denne artikel hverken forbyder eller foreskriver, at partnerskaber mellem personer af samme køn kan få samme status som ægteskab. Retten svarer altså til den, der er fastsat i EMK, men den kan gøres mere omfattende i henhold til national ret.

Artikel 10

Ret til at tænke frit og til samvittigheds- og religionsfrihed

1. Enhver har ret til at tænke frit og til samvittigheds- og religionsfrihed. Denne ret omfatter frihed til at skifte religion eller tro samt frihed til enten alene eller sammen med andre, offentligt eller privat at udøve sin religion eller tro gennem gudstjeneste, undervisning, andagt og overholdelse af religiøse skikke.
2. Retten til militærnægtelse af samvittighedsgrunde anerkendes i overensstemmelse med de nationale love om udøvelsen af denne ret.

Forklaring

Den ret, der sikres ved stk. 1, svarer til den, der er sikret ved artikel 9 i den europæiske menneskerettighedskonvention, og har i henhold til artikel 52, stk. 3, samme betydning og omfang som denne. Begrænsningerne skal derfor være i overensstemmelse med konventionens artikel 9, stk. 2, hvori det hedder: "Frihed til at udøve sin religion eller tro skal kun kunne underkastes sådanne begrænsninger, som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfund af hensyn til den offentlige tryghed, for at beskytte den offentlige orden, sundheden eller sædeligheden eller for at beskytte andres rettigheder og friheder."

Den ret, der sikres ved stk. 2, svarer til medlemsstaternes forfatningsmæssige traditioner og udviklingen i de nationale lovgivninger på dette punkt.

Artikel 11

Ytrings- og informationsfrihed

1. Enhver har ret til ytringsfrihed. Denne ret omfatter meningsfrihed og frihed til at modtage eller meddele oplysninger eller tanker uden indblanding fra offentlig myndighed og uden hensyn til landegrænser.
2. Mediefrihed og mediernes pluralisme respekteres.

Forklaring

1. Artikel 11 svarer til artikel 10 i EMK, der har følgende ordlyd:

"Stk. 1. Enhver har ret til ytringsfrihed. Denne ret omfatter meningsfrihed og frihed til at modtage eller meddele oplysninger eller tanker, uden indblanding fra offentlig myndighed og uden hensyn til landegrænser. Denne artikel forhindrer ikke stater i at kræve, at radio-, fjernsyns- eller filmforetagender kun må drives i henhold til bevilling.

Stk. 2. Da udøvelsen af disse frihedsrettigheder medfører pligter og ansvar, kan den underkastes sådanne formaliteter, betingelser, restriktioner eller straffebestemmelser, som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfund af hensyn til den nationale sikkerhed, territorial integritet eller offentlig tryghed, for at forebygge uorden eller forbrydelse, for at beskytte sundheden eller sædeligheden, for at beskytte andres gode navn og rygte eller rettigheder, for at forhindre udspredelse af fortrolige oplysninger, eller for at sikre domsmagtens autoritet og upartiskhed."

I henhold til artikel 52, stk. 3, har denne ret samme betydning og omfang som den ret, der er sikret ved EMK. De begrænsninger, der kan foretages i denne ret, må altså ikke være mere omfattende end dem, der er fastsat i artikel 10, stk. 2, jf. dog de begrænsninger, som EU's konkurrenceret kan lægge på medlemsstaternes ret til at indføre bevillingsordninger, som omhandlet i artikel 10, stk. 1, tredje punktum, i EMK.

2. *Denne artikels stk. 2 ekspliciterer følgerne af stk. 1 for så vidt angår mediefrihed. Disse følger bygger på Domstolens retspraksis vedrørende fjernsyn, navnlig sag C-288/89 (dom af 25. juli 1991, Stichting Collectieve Antennevoorziening Gouda m.fl., Sml. 1991, s. I-4007) og på protokollen om offentlig radio- og tv-virksomhed i medlemsstaterne knyttet til EF-traktaten og nu til forfatningen samt på Rådets direktiv 89/552/EF (jf. navnlig betragtning nr. 17).*

Artikel 12

Forsamlings- og foreningsfrihed

1. Enhver har ret til frit at deltage i fredelige forsamlinger og til foreningsfrihed på alle niveauer, navnlig i forbindelse med politiske og faglige sammenslutninger og medborgersammenslutninger, hvilket indebærer, at enhver har ret til sammen med andre at oprette fagforeninger og at slutte sig hertil for at beskytte sine interesser.
2. Politiske partier på unionsplan bidrager til at udtrykke unionsborgernes politiske vilje.

Forklaring

1. *Bestemmelserne i denne artikels stk. 1 svarer til artikel 11 i EMK, der har følgende ordlyd:
"Stk. 1. Enhver har ret til frit at deltage i fredelige forsamlinger og til foreningsfrihed, herunder ret til at oprette og slutte sig til fagforeninger for at beskytte sine interesser.*

Stk. 2. Der må ikke gøres andre indskrænkninger i udøvelsen af disse rettigheder end sådanne, som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfund af hensyn til den nationale sikkerhed eller den offentlige tryghed, for at forebygge uro eller forbrydelse, for at beskytte sundheden eller sædeligheden eller for at beskytte andres rettigheder og friheder. Denne artikel skal ikke forhindre, at der pålægges medlemmer af de væbnede styrker, politiet eller statsadministrationen lovlige begrænsninger i udøvelsen af disse rettigheder."

Bestemmelserne i artikel 12, stk. 1, har samme betydning som dem, der er fastsat i EMK, men de er mere omfattende, da de finder anvendelse på alle niveauer, hvilket også omfatter det europæiske niveau. I henhold til chartrets artikel 52, stk. 3, må begrænsninger i denne ret ikke være mere omfattende end dem, der betragtes som lovlige i medfør af artikel 11, stk. 2, i EMK.

- 2. Denne ret bygger ligeledes på artikel 11 i fællesskabspagten om arbejdstagerens grundlæggende arbejdsmarkedsmæssige og sociale rettigheder.*
- 3. Denne artikels stk. 2 svarer til artikel [45, stk. 4,] i forfatningen.*

Artikel 13

Frihed for kunst og videnskab

Der er frihed for kunst og videnskabelig forskning. Den akademiske frihed respekteres.

Forklaring

Denne ret er først og fremmest afledt af tanke- og ytringsfriheden. Den udøves under overholdelse af artikel 1 og kan underkastes de begrænsninger, der er tilladt ifølge artikel 10 i EMK.

Artikel 14

Ret til uddannelse

1. Enhver har ret til uddannelse samt til adgang til erhvervsuddannelse og efter- og videreuddannelse.
2. Denne ret omfatter muligheden for gratis at følge den obligatoriske undervisning.
3. Friheden til at oprette uddannelsesinstitutioner under overholdelse af de demokratiske principper samt retten for forældre til at sikre sig, at deres børn undervises i overensstemmelse med deres egen religiøse, filosofiske og pædagogiske overbevisning, respekteres i henhold til de nationale love om udøvelsen af denne ret.

Forklaring

1. *Denne artikel bygger såvel på medlemsstaternes fælles forfatningsmæssige traditioner som på artikel 2 i tillægsprotokollen til EMK, der har følgende ordlyd:*

"Ingen må nægtes retten til uddannelse. Ved udøvelsen af de funktioner, som staten påtager sig i henseende til uddannelse og undervisning, skal den respektere forældrenes ret til at sikre sig, at sådan uddannelse og undervisning sker i overensstemmelse med deres egen religiøse og filosofiske overbevisning."

Man har fundet det nyttigt at udvide denne artikel til også at omfatte adgang til erhvervsuddannelse og efter- og videreuddannelse (jf. punkt 15 i fællesskabspagten om arbejdstagernes grundlæggende arbejdsmarkedsmæssige og sociale rettigheder og artikel 10 i socialpagten) samt at tilføje princippet om, at den obligatoriske skolegang skal være gratis. Således som dette princip er formuleret, betyder det blot, at alle børn for så vidt angår den obligatoriske skolegang skal have adgang til en institution, der er gratis. Det betyder ikke, at alle institutioner, herunder private, der tilbyder uddannelse eller erhvervsuddannelse og efter- og videreuddannelse, skal være gratis. Det betyder heller ikke, at visse særlige former for betalt undervisning er forbudt, hvis staten træffer foranstaltninger til at yde en økonomisk kompensation. Eftersom chartret finder anvendelse på EU, betyder det, at EU inden for rammerne af sine

uddannelsespolitikker skal respektere, at obligatorisk skolegang skal være gratis, men det skaber naturligvis ikke nye kompetenceområder. Forældrenes ret skal fortolkes i forbindelse med bestemmelserne i artikel 24.

- Friheden til at oprette offentlige eller private uddannelsesinstitutioner er sikret som et af aspekterne af friheden til at oprette og drive egen virksomhed, men den er begrænset af respekten for de demokratiske principper og udøves efter bestemmelserne i de nationale lovgivninger.*

Artikel 15

Erhvervsfrihed

- Enhver har ret til at arbejde og til at udøve et frit valgt eller accepteret erhverv.
- Enhver unionsborger har frihed til at søge beskæftigelse, arbejde, etablere sig og levere tjenesteydelser i alle medlemsstaterne.
- Tredjelandsstatsborgere, der har tilladelse til at arbejde på medlemsstaternes område, har ret til samme arbejdsvilkår som unionsborgere.

Forklaring

Erhvervsfrihed som fastsat i artikel 15, stk. 1, anerkendes i Domstolens retspraksis (se bl.a. dom af 14. maj 1974, sag 4/73, Nold, Sml. 1974, s. 491, præmis 12-14, dom af 13. december 1979, sag 44/79, Hauer, Sml. 1979, s. 3727, og dom af 8. oktober 1986, sag 234/85, Keller, Sml. 1986, s. 2897, præmis 8).

Dette stykke bygger også på artikel 1, stk. 2, i den europæiske socialpagt, der blev undertegnet den 18. oktober 1961 og er ratificeret af alle medlemsstaterne, og på punkt 4 i fællesskabspagten om arbejdstagernes grundlæggende arbejdsmarkedsmæssige og sociale rettigheder af 9. december 1989. Begrebet "arbejdsvilkår" skal forstås som i forfatningens artikel [III-107].

Stk. 2 omhandler de tre friheder, der er sikret ved forfatningens artikel [4] og [III-18, III-22 og III-29], dvs. arbejdskraftens frie bevægelighed, etableringsfriheden og den frie udveksling af tjenesteydelser.

Stk. 3 er baseret på TEF's artikel 137, stk. 3, fjerde led, der nu er erstattet af forfatningens artikel [III-104, stk. 1, litra g)], og på artikel 19, nr. 4, i den europæiske socialpagt, der blev undertegnet den 18. oktober 1961 og er ratificeret af alle medlemsstaterne. Altså finder chartrets artikel 52, stk. 2, anvendelse. Spørgsmålet om forhyring af søfolk med statsborgerskab i tredjelande på fartøjer, der sejler under en EU-medlemsstats flag, er reguleret i EU-retten og i medlemsstaternes lovgivning og praksis.

Artikel 16

Frihed til at oprette og drive egen virksomhed

Friheden til at oprette og drive egen virksomhed anerkendes i overensstemmelse med EU-retten og national lovgivning og praksis.

Forklaring

Denne artikel er baseret på Domstolens retspraksis, der anerkender friheden til at udøve økonomisk virksomhed og handelsvirksomhed (se dom af 14. maj 1974, sag 4/73, Nold, Sml. 1974, s. 491, præmis 14, og dom af 27. september 1979, sag 230/78, SPA Eridania m.fl., Sml. 1979, s. 2749, præmis 20 og 31) og aftalefriheden (se bl.a. dom vedrørende Sukkerfabrikken Nykøbing, sag 151/78, Sml. 1979, s. 1, præmis 19, og dom af 5. oktober 1999, Spanien mod Kommissionen, C-240/97, præmis 99 (Sml. 1999 I, s. 6571), samt på forfatningens artikel [3, stk. 2], der

anerkender den fri konkurrence. Denne ret udøves naturligtvis under overholdelse af EU-retten og medlemsstaternes lovgivning. Den kan underkastes de begrænsninger, der er fastsat i chartrets artikel 52, stk. 1.

Artikel 17

Ejendomsret

1. Enhver har ret til at besidde lovligt erhvervet ejendom, at anvende den, at træffe dispositioner hermed og at lade den gå i arv. Ingen må berøves sin ejendom, medmindre det skønnes nødvendigt i samfundets interesse, og det sker i de tilfælde og på de betingelser, der er fastsat ved lov, og mod rimelig og rettidig erstatning for tabet. Anvendelsen af ejendommen kan reguleres ved lov i det omfang, det er nødvendigt af hensyn til almenvellet.
2. Intellektuel ejendomsret er beskyttet.

Forklaring

Denne artikel svarer til artikel 1 i tillægsprotokollen til EMK, der har følgende ordlyd:

"Enhver fysisk eller juridisk person har ret til respekt for sin ejendom. Ingen må berøves sin ejendom undtagen i samfundets interesse og i overensstemmelse med de betingelser, der er fastsat ved lov og følger af folkerettens almindelige principper.

Foranstående bestemmelser skal imidlertid ikke på nogen måde begrænse statens ret til at håndhæve sådanne love, som den anser for nødvendige for at overvåge, at ejendomsretten udøves i overensstemmelse med almenhedens interesse, eller for at sikre betaling af skatter, andre afgifter og bøder."

Der er tale om en grundlæggende rettighed, der findes i alle medlemsstaternes forfatninger. Den er stadfæstet mange gange i Domstolens retspraksis, først og fremmest i Hauer-dommen (13. december 1979, Sml. 1979, s. 3727). Affattelsen er blevet moderniseret, men i overensstemmelse med artikel 52, stk. 3, har denne ret samme betydning og omfang som den, der er sikret ved EMK, og de begrænsninger, der er fastsat heri, må ikke overskrides.

Beskyttelsen af intellektuel ejendomsret, der er et af aspekterne af ejendomsretten, er udtrykkeligt nævnt i stk. 2 på grund af dens stigende betydning og på grund af den afledte fællesskabsret. Den intellektuelle ejendomsret omfatter ud over ophavsret også bl.a. patent- og varemærkeret samt beslægtede rettigheder. De garantier, der er fastsat i stk. 1, finder passende anvendelse på den intellektuelle ejendomsret.

Artikel 18

Asylret

Asylretten sikres under iagttagelse af reglerne i Genève-konventionen af 28. juli 1951 og protokollen af 31. januar 1967 om flygtnings retsstilling og i overensstemmelse med forfatningen.

Forklaring

Denne artikel er baseret på artikel 63 i TEF, nu erstattet af forfatningens artikel [III-167], hvorefter EU skal overholde Genève-flygtningekonventionen. Der henvises til bestemmelserne i protokollerne om Det Forenede Kongerige og Irland, der er knyttet til [Amsterdam-traktaten] forfatningen som bilag, samt om Danmark for at afgøre, i hvilket omfang disse medlemsstater gennemfører EU-retten på dette område, og i hvilket omfang denne artikel finder anvendelse på dem. Denne artikel respekterer den protokol om asyl, der er knyttet til forfatningen som bilag.

Artikel 19

Beskyttelse i tilfælde af udsendelse, udvisning og udlevering

1. Kollektiv udvisning er forbudt.
2. Ingen må udsendes, udvises eller udleveres til en stat, hvor der er en alvorlig risiko for at blive idømt dødsstraf eller udsat for tortur eller anden umenneskelig eller nedværdigende straf eller behandling.

Forklaring

Denne artikels stk. 1 har for så vidt angår kollektive udvisninger samme betydning og omfang som artikel 4 i tillægsprotokol nr. 4 til EMK. Stykket skal sikre, at enhver afgørelse behandles specifikt, og at man ikke med én enkelt foranstaltning kan træffe afgørelse om at udvise samtlige personer, der har statsborgerskab i en bestemt stat (jf. også artikel 13 i konventionen om borgerlige og politiske rettigheder).

Stk. 2 inkorporerer Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols relevante retspraksis vedrørende artikel 3 i EMK (se Ahmed mod Østrig, dom af 17. december 1996, Sml. 1996, s. VI-2206, og Soering, dom af 7. juli 1989).

AFSNIT III. LIGESTILLING

Artikel 20

Lighed for loven

Alle mennesker er lige for loven.

Forklaring

Denne artikel svarer til det generelle retsprincip, der er optaget i alle europæiske forfatninger, og som Domstolen har anerkendt som et grundlæggende princip i fællesskabsretten (dom af 13. november 1984, Racke, sag 283/83, Sml. 1984, s. 3791, dom af 17. april 1997, C-15/95, EARL, Sml. 1997, s. I-1961, og dom af 13. april 2000, sag 292/97, Karlsson, Sml. 2000, s. 2737).

Artikel 21

Ikke-forskelsbehandling

1. Enhver forskelsbehandling på grund af køn, race, farve, etnisk eller social oprindelse, genetiske anlæg, sprog, religion eller tro, politiske eller andre anskuelser, tilhørsforhold til et nationalt mindretal, formueforhold, fødsel, handicap, alder, seksuel orientering eller ethvert andet forhold er forbudt.
2. Inden for anvendelsesområdet for forfatningen og med forbehold af dens særlige bestemmelser er enhver forskelsbehandling på grund af nationalitet forbudt.

Forklaring

Stk. 1 bygger på artikel 13 i EF-traktaten, nu erstattet af forfatningens [artikel III-8], artikel 14 i EMK samt artikel 11 i konventionen om menneskerettigheder og biomedicin for så vidt angår arve-massen. I det omfang det falder sammen med artikel 14 i EMK, anvendes det i overensstemmelse hermed.

Der er ikke nogen modstrid eller uforenelighed mellem stk. 1 og forfatningens artikel [III-8], der har et andet anvendelsesområde og formål: artikel [III-8] tildeler Unionen beføjelser til at vedtage retsakter, herunder harmonisering af medlemsstaternes love og bestemmelser, og til at bekæmpe visse former for forskelsbehandling, der er angivet udtømmende i denne artikel. Sådant lovgivning kan omfatte de nationale myndigheders indsats (samt forbindelserne mellem privatpersoner), der ligger inden for EU's beføjelser. Til gengæld indeholder stk. 1 ikke hjemmel til at vedtage love mod forskelsbehandling udøvet af medlemsstaterne eller privatpersoner på disse områder, og det indfører heller ikke et omfattende forbud mod forskelsbehandling på disse vidtrækkende områder. I stedet behandler det kun forskelsbehandling fra Unionens institutioners og organers side, når de selv udøver beføjelser, de har fået tildelt i henhold til andre artikler i forfatningens del I og III, og af medlemsstaterne, når de gennemfører EU-ret. Stk. 1 ændrer således ikke omfanget af de beføjelser, der tildeles i henhold til artikel [III-8] eller fortolkningen af denne.

Stk. 2 svarer til forfatningens artikel [4, stk. 2,] og skal anvendes i overensstemmelse med denne artikel.

Artikel 22

Kulturel, religiøs og sproglig mangfoldighed

Unionen respekterer den kulturelle, religiøse og sproglige mangfoldighed.

Forklaring

Denne artikel er baseret på artikel 6 i traktaten om Den Europæiske Union og på EF-traktatens artikel 151, stk. 1 og 4, der nu er erstattet af forfatningens artikel [III-181, stk. 1 og 4], vedrørende kultur. Respekt for den kulturelle og sproglige mangfoldighed står nu i forfatningens artikel [3, stk. 3]. Artiklen er ligeledes inspireret af erklæring nr. 11 til Amsterdam-traktatens slutakt om kirkers og konfessionsløse organisationers status, der nu er indsat i forfatningens artikel [51].

Artikel 23

Ligestilling mellem mænd og kvinder

Der skal sikres ligestilling mellem mænd og kvinder på alle områder, herunder i forbindelse med beskæftigelse, arbejde og løn.

Princippet om ligestilling er ikke til hinder for opretholdelse eller vedtagelse af foranstaltninger, der giver det underrepræsenterede køn specifikke fordele.

Forklaring

Stk. 1 i denne artikel er baseret på artikel 2 og 3, stk. 2, i EF-traktaten, nu erstattet af forfatningens artikel [3] og [III-2], der har som formål, at Unionen skal fremme ligestilling mellem mænd og kvinder, og på artikel 141, stk. 1, i EF-traktaten, der nu er erstattet af forfatningens artikel [III-108, stk. 1]. Det er inspireret af artikel 20 i den reviderede europæiske socialpagt af 3.5.1996 og punkt 16 i fællesskabspagten om arbejdstagernes rettigheder.

Det er ligeledes baseret på artikel 141, stk. 3, i EF-traktaten, der nu er erstattet af forfatningens artikel [III-108, stk. 3], og på artikel 2, stk. 4, i Rådets direktiv 76/207/EØF om gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder for så vidt angår adgang til beskæftigelse, erhvervsuddannelse, forfremmelser samt arbejdsvilkår.

Stk. 2 gengiver forfatningens artikel [III-108, stk. 4,] i en kortere formulering, hvorefter princippet om ligebehandling ikke er til hinder for opretholdelse eller vedtagelse af foranstaltninger, der tager sigte på at indføre specifikke fordele, der har til formål at gøre det lettere for det underrepræsenterede køn at udøve en erhvervsaktivitet eller at forebygge eller opveje ulemper i den erhvervs-mæssige karriere. I overensstemmelse med artikel 52, stk. 2, ændrer dette stykke ikke artikel [III-108, stk. 4].

Artikel 24

Børns rettigheder

1. Børn har ret til den beskyttelse og omsorg, der er nødvendig for deres trivsel. De kan frit udtrykke deres synspunkter. Der tages hensyn hertil i forhold, der vedrører dem, i overensstemmelse med deres alder og modenhed.
2. I alle handlinger vedrørende børn, uanset om de udføres af offentlige myndigheder eller private institutioner, skal barnets tarv komme i første række.
3. Ethvert barn har ret til regelmæssigt at have personlig forbindelse og direkte kontakt med begge sine forældre, medmindre dette er i modstrid med dets interesser.

Forklaring

Denne artikel er baseret på New York-konventionen om barnets rettigheder, der blev undertegnet den 20. november 1989 og er ratificeret af alle medlemsstaterne, særlig artikel 3, 9, 12, og 13 heri.

Med stk. 3 tages der højde for, at EU-retten som led i indførelsen af et område med frihed, sikkerhed og retfærdighed i civilretlige spørgsmål har grænseoverskridende virkninger, som hjemles ved forfatningens artikel [III-170], og bl.a. kan omfatte samværsret, så barnet kan bevare en personlig og direkte regelmæssig kontakt med begge sine forældre.

Artikel 25

Ældres rettigheder

Unionen anerkender og respekterer ældres ret til et værdigt og uafhængigt liv og til at deltage i det sociale og kulturelle liv.

Forklaring

Denne artikel er inspireret af artikel 23 i den reviderede europæiske socialpakt og artikel 24 og 25 i fællesskabspagten om arbejdstagernes arbejdsmarkedsmæssige og sociale rettigheder. Deltagelsen i den sociale og kulturelle liv omfatter naturligtvis deltagelse i det politiske liv.

Artikel 26

Integration af mennesker med handicap

Unionen anerkender og respekterer retten for mennesker med handicap til at nyde godt af foranstaltninger, der skal sikre deres autonomi, deres sociale og erhvervmæssige integration og deres deltagelse i samfundslivet.

Forklaring

Princippet i denne artikel er baseret på artikel 15 i den europæiske socialpakt og bygger også på punkt 26 i fællesskabspagten om arbejdstagernes grundlæggende arbejdsmarkedsmæssige og sociale rettigheder.

AFSNIT IV. SOLIDARITET

Artikel 27

Ret til information og høring af arbejdstagerne i virksomheden

Arbejdstagerne eller deres repræsentanter skal på passende niveauer have sikkerhed for information og høring i god tid i de tilfælde og på de betingelser, der er fastsat i EU-lovgivningen og national lovgivning og praksis.

Forklaring

Denne artikel findes i den reviderede europæiske socialpakt (artikel 21) og fællesskabspagten om arbejdstagernes rettigheder (punkt 17 og 18). Den finder anvendelse på de betingelser, der er fastsat i EU-retten og i national ret. Referencen til passende niveauer henviser til de niveauer, der er fastsat i EU-retten eller i national ret og praksis, hvilket kan omfatte det europæiske niveau, når EU-retten fastsætter dette. Den gældende EU-ret på området er omfattende: det drejer sig om forfatningens artikel [III-105 og III-106], direktiv 2002/14/EF (indførelse af en generel ramme for information og høring af arbejdstagerne i Det Europæiske Fællesskab), 98/59/EF (kollektive afskedigelser), 2001/23/EF (overførsel af virksomheder) og 94/45/EF (europæiske samarbejdsudvalg).

Artikel 28

Forhandlingsret og ret til kollektive skridt

Arbejdstagere og arbejdsgivere eller deres respektive organisationer har i overensstemmelse med EU-lovgivningen og national lovgivning og praksis ret til at forhandle og indgå kollektive overenskomster på passende niveauer og i tilfælde af interessekonflikter ret til kollektive skridt, herunder strejke, for at forsvare deres interesser.

Forklaring

Denne artikel er baseret på artikel 6 i den europæiske socialpagt og på fællesskabspagten om arbejdstagernes grundlæggende arbejdsmarkedsmæssige og sociale rettigheder (punkt 12-14). Retten til kollektive skridt er blevet anerkendt af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol som et af elementerne i retten til at organisere sig i henhold til artikel 11 i EMK. For så vidt angår de passende niveauer for indgåelse af kollektive overenskomster henvises der til forklaringerne til den foregående artikel. De nærmere regler og begrænsninger for de kollektive skridt, herunder strejke, henhører under national ret og praksis, herunder også spørgsmålet, om de kan foregå parallelt i flere medlemsstater.

Artikel 29

Ret til arbejdsformidling

Enhver har ret til at kunne gøre brug af en gratis arbejdsformidlingstjeneste.

Forklaring

Denne artikel er baseret på artikel 1, stk. 3, i den europæiske socialpagt og på punkt 13 i fællesskabspagten om arbejdstagernes grundlæggende arbejdsmarkedsmæssige og sociale rettigheder.

Artikel 30

Beskyttelse i tilfælde af ubegrundet opsigelse

Enhver arbejdstager har ret til beskyttelse mod ubegrundet opsigelse i overensstemmelse med EU-retten og national lovgivning og praksis.

Forklaring

Denne artikel bygger på artikel 24 i den reviderede socialpagt. Jf. ligeledes direktiv 2001/23/EF om varetagelse af arbejdstageres rettigheder i forbindelse med overførsel af virksomheder og direktiv 80/987/EØF om beskyttelse af arbejdstagerne i tilfælde af arbejdsgiverens insolvens, som ændret ved direktiv 2002/74/EF.

Artikel 31

Retfærdige og rimelige arbejdsforhold

1. Enhver arbejdstager har ret til sunde, sikre og værdige arbejdsforhold.
2. Enhver arbejdstager har ret til en begrænsning af den maksimale arbejdstid, til daglige og ugentlige hvileperioder samt til årlig ferie med løn.

Forklaring

1. *Stk. 1 i denne artikel er baseret på direktiv 89/391/EØF om iværksættelse af foranstaltninger til forbedring af arbejdstagernes sikkerhed og sundhed under arbejdet. Den er ligeledes inspireret af artikel 3 i socialpagten og punkt 19 i fællesskabspagten om arbejdstagernes rettigheder, samt med hensyn til retten til værdighed i arbejdet af artikel 26 i den reviderede socialpagt. Udtrykket "arbejdsvilkår" skal forstås i overensstemmelse med forfatningens artikel [III-107].*
2. *Stk. 2 er baseret på direktiv 93/104/EF om visse aspekter i forbindelse med tilrettelæggelse af arbejdstiden, samt på artikel 2 i den europæiske socialpagt og punkt 8 i fællesskabspagten om arbejdstagernes rettigheder.*

Artikel 32

Forbud mod børnearbejde og beskyttelse af unge på arbejdspladsen

Børnearbejde er forbudt. Minimumsalderen for adgang til at udføre erhvervsarbejde må ikke være lavere end den alder, hvor skolepligten ophører, dog med forbehold af regler, der er gunstigere for de unge, og af begrænsede undtagelser.

Unge, der udfører erhvervsarbejde, skal sikres arbejdsbetingelser, som er tilpasset deres alder, samt beskyttelse mod økonomisk udnyttelse og enhver form for arbejde, der kan skade deres sikkerhed, sundhed og fysiske, mentale, moralske eller sociale udvikling, eller som kan gå ud over deres skolegang.

Forklaring

Denne artikel er baseret på direktiv 94/33/EF om beskyttelse af unge på arbejdspladsen, artikel 7 i den europæiske socialpakt og punkt 20-23 i fællesskabspagten om arbejdstagernes grundlæggende arbejdsmarkedsmæssige og sociale rettigheder.

Artikel 33

Familieliv og arbejdsliv

1. Der drages omsorg for juridisk, økonomisk og social beskyttelse af familien.
2. For at kunne forene familieliv og arbejdsliv har enhver ret til at være beskyttet mod afskedigelse på grund af graviditet og barsel samt ret til betalt barselsorlov og til forældreorlov efter et barns fødsel eller ved adoption af et barn.

Forklaring

Artikel 33, stk. 1, er baseret på artikel 16 i den europæiske socialpakt. Stk. 2 bygger på Rådets direktiv 92/85/EØF om iværksættelse af foranstaltninger til forbedring af sikkerheden og sundheden

under arbejdet for arbejdstagere, som er gravide, som lige har født, eller som ammer, og direktiv 96/34/EF om den rammeaftale vedrørende forældreorlov, der er indgået af Unice, CEEP og EFS. Det er ligeledes baseret på artikel 8 i den europæiske socialpagt (beskyttelse i forbindelse med svangerskab og barsel) og er inspireret af artikel 27 i den reviderede socialpagt (ret til lige muligheder og ligebehandling for arbejdere med familiemæssige forpligtelser). Graviditet og barsel omfatter perioden fra undfangelsen til amningens ophør.

Artikel 34

Social sikring og social bistand

1. Unionen anerkender og respekterer retten til adgang til sociale sikringsydelser og sociale tjenester, f.eks. i tilfælde af graviditet og barsel, sygdom, arbejdsulykker, plejebehov eller alderdom samt i tilfælde af arbejdsløshed, efter de bestemmelser, der er fastsat ved EU-lovgivningen og medlemsstaternes lovgivning og praksis.
2. Enhver, der har bopæl og bevæger sig lovligt inden for Unionens område, har ret til sociale sikringsydelser og sociale fordele i overensstemmelse med EU-lovgivningen og medlemsstaternes lovgivning og praksis.
3. For at bekæmpe social udstødelse og fattigdom anerkender og respekterer Unionen retten til social bistand og boligstøtte, der skal sikre en værdig tilværelse for alle, der ikke har tilstrækkelige midler, efter de bestemmelser, der er fastsat ved EU-lovgivningen og medlemsstaternes lovgivning og praksis.

Forklaring

Princippet i artikel 34 er baseret på artikel 137 og 140 i EF-traktaten, der nu er erstattet af artikel [III-104 og III-107] samt på artikel 12 i den europæiske socialpagt og punkt 10 i fællesskabspagten om arbejdstagernes rettigheder. Det skal overholdes af Unionen, når den udøver sine beføjelser i henhold til forfatningens artikel [III-104 og III-107]. Omtalen af sociale tjenester tager sigte på de tilfælde, hvor der er indført sådanne tjenester til sikring af visse ydelser, men indebærer ikke, at sådanne tjenester skal indføres, hvis de ikke allerede findes. Graviditet og barsel skal forstås på samme måde som i foregående artikel.

Stk. 2 er baseret på artikel 12, stk. 4, og artikel 13, stk. 4, i den europæiske socialpagt og på punkt 2 i fællesskabspagten om arbejdstagernes grundlæggende arbejdsmarkedsmæssige og sociale rettigheder og afspejler de regler, der følger af forordning 1408/71 og 1612/68.

Stk. 3 bygger på artikel 13 i den europæiske socialpagt samt artikel 30 og 31 i den reviderede socialpagt og punkt 10 i fællesskabspagten. Det skal overholdes af EU i de politikker, der er baseret på forfatningens artikel [III-104].

Artikel 35

Sundhedsbeskyttelse

Enhver har ret til at få adgang til forebyggende sundhedsydelse og til at modtage lægehjælp på de betingelser, der er fastsat ved medlemsstaternes lovgivning og praksis. Der skal sikres et højt sundhedsbeskyttelsesniveau ved fastlæggelsen og gennemførelsen af alle Unionens politikker og aktiviteter.

Forklaring

Princippet i denne artikel er baseret på artikel 152 i EF-traktaten, der nu er erstattet af forfatningens artikel [III-179], og på artikel 11 og 13 i den europæiske socialpagt. Andet punktum er en gentagelse af artikel [III-179, stk. 1].

Artikel 36

Adgang til tjenesteydelser af almindelig økonomisk interesse

Unionen anerkender og respekterer adgangen til tjenesteydelser af almindelig økonomisk interesse, som fastsat i medlemsstaternes lovgivning og praksis, i overensstemmelse med forfatningen med det formål at fremme social og territorial samhørighed i Unionen.

Forklaring

Denne artikel ligger fuldt ud på linje med forfatningens artikel [III-6] og skaber ikke nogen ny ret. Den fastslår blot princippet om, at EU skal respektere adgangen til tjenesteydelser af almen økonomisk interesse, som fastsat i de nationale bestemmelser, når disse bestemmelser er forenelige med EU-retten.

Artikel 37

Miljøbeskyttelse

Et højt miljøbeskyttelsesniveau og forbedring af miljøkvaliteten skal integreres i Unionens politikker og sikres i overensstemmelse med princippet om en bæredygtig udvikling.

Forklaring

Princippet i denne artikel er baseret på artikel 2, 6 og 174 i EF-traktaten, der nu er erstattet af forfatningens artikel [3, stk. 3, og artikel III-4 og III-129]. Det er ligeledes inspireret af bestemmelserne i visse nationale forfatninger.

Artikel 38

Forbrugerbeskyttelse

Der sikres et højt forbrugerbeskyttelsesniveau i Unionens politikker.

Forklaring

Princippet i denne artikel er baseret på artikel 153 i EF-traktaten, der nu er erstattet af forfatningens artikel [III-132].

AFSNIT V. BORGERRETTIGHEDER

Artikel 39

Stemmeret og valgbarhed til Europa-Parlamentet

1. Enhver unionsborger har valgret og er valgbar ved valg til Europa-Parlamentet i den medlemsstat, hvor han/hun har bopæl, på samme betingelser som statsborgerne i denne stat.
2. Medlemmerne af Europa-Parlamentet vælges ved almindelige direkte, frie og hemmelige valg.

Forklaring

Artikel 39 finder anvendelse på de betingelser, der er fastsat i forfatningens del I og III i overensstemmelse med chartrets artikel 52, stk. 2. Faktisk svarer artikel 39, stk. 1, til den ret, der er sikret ved forfatningens artikel [8, stk. 2] (jf. endvidere retsgrundlaget i artikel [III-10] om vedtagelse af de nærmere bestemmelser for udøvelsen af disse rettigheder), og artiklens stk. 2 svarer til forfatningens artikel [19, stk. 2]. Artikel 39, stk. 2, indeholder de grundlæggende principper for valgsystemet i en demokratisk stat.

Artikel 40

Stemmeret og valgbarhed til kommunale valg

Enhver unionsborger har valgret og er valgbar ved kommunale valg i den medlemsstat, hvor han/hun har bopæl, på samme betingelser som statsborgerne i denne stat.

Forklaring

Denne artikel svarer til den ret, der er sikret ved forfatningens artikel [8, stk. 2] (jf. endvidere retsgrundlaget i artikel[III-10] om vedtagelsen af de nærmere bestemmelser for udøvelsen af disse rettigheder). I henhold til chartrets artikel 52, stk. 2, skal den anvendes på de betingelser, der er fastlagt i disse artikler i forfatningens del I og III.

Artikel 41

Ret til god forvaltning

1. Enhver har ret til at få sin sag behandlet uvildigt, retfærdigt og inden for en rimelig frist af Unionens institutioner, organer og agenturer.
2. Denne ret omfatter navnlig:
 - a) retten for enhver til at blive hørt, inden der træffes en individuel foranstaltning over for ham/hende, som måtte berøre ham/hende negativt
 - b) retten for enhver til aktindsigt i de akter, der vedrører ham/hende, under iagttagelse af legitime fortrolighedshensyn samt tavshedspligt og sagernes fortrolighed
 - c) pligt for forvaltningen til at begrunde sine beslutninger.
3. Enhver har ret til erstatning fra Unionen for skader forvoldt af institutionerne eller de ansatte under udøvelsen af deres hverv i overensstemmelse med de almindelige principper, der er fælles for medlemsstaternes retssystemer.
4. Enhver kan henvende sig til Unionens institutioner på et af forfatningens sprog og skal have svar på samme sprog.

Forklaring

Artikel 41 er baseret på eksistensen af Unionen som et retsfællesskab, der er opstået via den retspraksis, der har stadfæstet god forvaltning som et overordnet retsprincip (se bl.a. Domstolens dom af 31. marts 1992, C-255/90 P, Burban, Sml. 1992, s. I-2253, samt dommene ved Retten i Første Instans af 18. september 1995, T-167/94, Nölle, Sml. 1995, s. II-2589, og af 9. juli 1999, T-231/97, New Europe Consulting m.fl. Sml. II-2403). Retten, som den kommer til udtryk i stk. 1 og 2, følger af retspraksis (Domstolens domme af 15. oktober 1987, sag 222/86, Heylens, Sml. 1987, s. 4097, præmis 15, af 18. oktober 1989, sag 374/87, Orkem, Sml. 1989, s. 3283, og af 21. november 1991, C-269/90, TU München, Sml. 1991, s. I-5469; dommene ved Retten i Første Instans af 6. december 1994, T-450/93, Lisrestal, Sml. 1994, s. II-1177, og af 18. september 1995, T-167/94, Nölle, Sml. 1995, s. II-258) og er for så vidt angår pligten til at begrunde beslutninger baseret på EF-traktatens artikel 253, der nu er erstattet af forfatningens artikel [37, stk. 2] (jf. også retsgrundlaget i forfatningens artikel [III-304] for vedtagelse af lovgivning, der tilsigter en åben, effektiv og uafhængig europæisk forvaltning).

Stk. 3 er en gengivelse af den ret, der nu er sikret ved forfatningens artikel [III-337]. Stk. 4 er en gengivelse af den ret, der nu er sikret ved forfatningens artikel [8, fjerde led, og artikel III-12]. I henhold til chartrets artikel 52, stk. 2, skal disse rettigheder anvendes på de betingelser og med de begrænsninger, der er fastlagt i forfatningens del III.

Adgangen til effektive retsmidler, der er et vigtigt aspekt ved dette spørgsmål, sikres ved dette charters artikel 47.

Artikel 42

Ret til aktindsigt

Enhver unionsborger samt enhver fysisk eller juridisk person med bopæl eller hjemsted i en medlemsstat har ret til aktindsigt i dokumenter fra Unionens institutioner, organer og agenturer, uanset i hvilken form dokumenterne foreligger.

Forklaring

Den ret, der sikres ved denne artikel, er overtaget fra EF-traktatens artikel 255, som forordning nr. 1049/2001 efterfølgende er blevet vedtaget på grundlag af. Det Europæiske Konvent har udvidet denne ret til også at omfatte institutioners, organers og agenturers dokumenter generelt, uanset deres form, jf. forfatningens artikel [49, stk. 3]. I henhold til chartrets artikel 52, stk. 2, kan der gives aktindsigt på de betingelser og med de begrænsninger, der er fastlagt i artikel [49, stk. 3, og III-305].

Artikel 43

Den Europæiske Ombudsmand

Enhver unionsborger samt enhver fysisk eller juridisk person med bopæl eller hjemsted i en medlemsstat har ret til at klage til Den Europæiske Ombudsmand over tilfælde af fejl og forsømmelser i forbindelse med handlinger foretaget af Unionens institutioner, organer eller agenturer med undtagelse af Europa-Domstolen og Retten under udøvelsen af deres domstolsfunktioner.

Forklaring

Den ret, der sikres ved denne artikel, er den samme som den, der er sikret ved forfatningens artikel [8 og III-237]. I henhold til artikel 52, stk. 2, skal den anvendes på de betingelser, der er fastlagt i disse to artikler.

Artikel 44

Ret til at indgive andragender

Enhver unionsborger samt enhver fysisk eller juridisk person med bopæl eller hjemsted i en medlemsstat har ret til at indgive andragender til Europa-Parlamentet.

Forklaring

Den ret, der sikres ved denne artikel, er den samme som den, der er sikret ved forfatningens artikel [8 og III-236]. I henhold til chartrets artikel 52, stk. 2, skal den anvendes på de betingelser, der er fastlagt i disse to artikler.

Artikel 45

Fri bevægelighed og opholdsret

1. Enhver unionsborger har ret til at færdes og opholde sig frit på medlemsstaternes område.
2. Fri bevægelighed og opholdsret kan i overensstemmelse med forfatningen indrømmes tredjelandssstatsborgere, der har lovligt ophold på en medlemsstats område.

Forklaring

Den ret, der sikres ved stk. 1, er den samme som den, der er sikret ved forfatningens artikel [8, første led](jf. endvidere retsgrundlaget i artikel [III-9], og Domstolens dom af 17. september 2002, sag C-413/99 Baumbast, Sml. 2002, s. 709). I henhold til chartrets artikel 52, stk. 2, skal den anvendes på de betingelser og med de begrænsninger, der er fastlagt i forfatningens del III.

I stk. 2 omtales den beføjelse, som Unionen har i henhold til forfatningens artikel [III-166, III-167 og III-168]. Heraf følger, at indrømmelsen af denne ret er betinget af, at institutionerne udøver denne beføjelse.

Artikel 46

Diplomatisk og konsulær beskyttelse

Enhver unionsborger nyder i tredjelande, hvor den medlemsstat, hvori han/hun er statsborger, ikke er repræsenteret, enhver medlemsstats diplomatiske og konsulære myndigheders beskyttelse på samme vilkår som statsborgere i denne medlemsstat.

Forklaring

Den ret, der sikres ved denne artikel, er den samme som den, der er sikret ved forfatningens artikel [8], jf. endvidere retsgrundlaget i artikel [III-11]. I henhold til chartrets artikel 52, stk. 2, skal den anvendes på de betingelser, der er fastlagt i disse artikler.

AFSNIT VI. RETFÆRDIGHED I RETSSYSTEMET

Artikel 47

Adgang til effektive retsmidler og til en upartisk domstol

Enhver, hvis rettigheder og friheder som sikret af EU-retten er blevet krænket, skal have adgang til effektive retsmidler for en domstol under overholdelse af de betingelser, der er fastsat i denne artikel.

Enhver har ret til en retfærdig og offentlig rettergang inden en rimelig frist for en uafhængig og upartisk domstol, der forudgående er oprettet ved lov. Enhver skal have mulighed for at blive rådgivet, forsvaret og repræsenteret.

Der ydes retshjælp til dem, der ikke har tilstrækkelige midler, hvis en sådan hjælp er nødvendig for at sikre effektiv adgang til domstolsprøvelse.

Forklaring

Stk. 1 er baseret på artikel 13 i EMK:

"Enhver, hvis rettigheder og friheder efter denne konvention er blevet krænket, skal have adgang til effektive retsmidler herimod for en national myndighed, uanset om krænkelsen er begået af personer, der handler i embeds medfør".

I EU-retten er beskyttelsen dog mere omfattende, da den sikrer adgang til effektive retsmidler for en domstol. Domstolen har stadfæstet denne rettighed som et overordnet princip i EU-retten i sin dom af 15. maj 1986, Johnston, (sag 222/84, Sml. 1986, s. 1651; se også dom af 15. oktober 1987, sag 222/86, Heylens, Sml. 1987, s. 4097, og dom af 3. december 1992, C-97/91, Borelli, Sml. 1992, s. I-6313). Ifølge Domstolen gælder dette overordnede princip i EU-retten også medlemsstaterne, når de anvender EU-retten. Formålet med at optage denne retspraksis i chartret har ikke været at ændre den domstolskontrolordning, der er fastlagt i traktaterne, og navnlig ikke reglerne for antagelse af direkte søgsmål ved EU-Domstolen. Det Europæiske Konvent har drøftet Unionens domstolskontrolordning, herunder reglerne om antagelighed, og bekræftet den og samtidig tilpasset den i visse henseender, jf. forfatningens artikel [III-258 til III-289], især artikel [III-270, stk. 4]. Artikel 47 finder anvendelse over for EU's institutioner og medlemsstaterne, når de gennemfører fællesskabsretten, og gælder alle de rettigheder, der er sikret ved EU-retten.

Stk. 2 svarer til artikel 6, stk. 1, i EMK, der er affattet således:

"Stk. 1. Enhver har ret til en retfærdig og offentlig rettergang inden en rimelig frist for en uafhængig og upartisk domstol, der er oprettet ved lov, når der skal træffes afgørelse enten i en strid om hans borgerlige rettigheder og forpligtelser eller angående en mod ham rettet anklage for en forbrydelse. Dommen skal afsiges i et offentligt møde, men pressen og offentligheden kan udelukkes helt eller delvis fra retsforhandlingerne af hensyn til sædeligheden, den offentlige orden eller den nationale sikkerhed i et demokratisk samfund, når det kræves af hensynet til mindreårige eller til beskyttelse af parternes privatliv, eller under særlige omstændigheder i det efter rettens mening strengt nødvendige omfang, når offentlighed ville skade retfærdighedens interesser."

I EU-retten finder retten til en domstol ikke kun anvendelse på tvister om borgerlige rettigheder og pligter. Det er en af følgerne af, at EU er et retsfællesskab, som Domstolen fastslog i sag 294/83, Miljøpartiet "les Verts" mod Europa-Parlamentet (dom af 23. april 1986, Sml. 1988, s. 1339). Bortset fra deres anvendelsesområde finder garantierne i EMK dog anvendelse på lignende måde i EU.

For så vidt angår stk. 3 bemærkes det, at der ifølge den europæiske Menneskerettighedsdomstols retspraksis skal ydes retshjælp, hvis en manglende hjælp ville udhule garantien for effektive retsmidler (dom EMK af 9.10.1979, Airey, Serie A, bind 32,11). Der findes ligeledes en retshjælpsordning ved EU-Domstolen.

Artikel 48

Uskyldsformodning og forsvarrets rettigheder

1. Enhver, der anklages for en lovovertrædelse, skal anses for uskyldig, indtil hans/hendes skyld er bevist i overensstemmelse med loven.
2. Respekt for forsvarrets rettigheder er sikret enhver, der er anklaget for en lovovertrædelse.

Forklaring

Artikel 48 er den samme som artikel 6, stk. 2 og 3 i EMK, der er affattet således:

"Stk. 2. Enhver, der anklages for en lovovertrædelse, skal anses for uskyldig, indtil hans skyld er bevist i overensstemmelse med loven.

Stk. 3. Enhver, der er anklaget for en lovovertrædelse, skal mindst have ret til følgende:

- a) at blive underrettet snarest muligt, udførligt og på et sprog, som han forstår, om indholdet af og årsagen til den sigtelse, der er rejst mod ham;*
- b) at få tilstrækkelig tid og lejlighed til at forberede sit forsvar;*
- c) at forsvare sig personligt eller ved bistand af en forsvarer, som han selv har valgt, og, hvis han ikke har tilstrækkelige midler til at betale for juridisk bistand, at modtage den uden betaling, når dette kræves i retfærdighedens interesse;*
- d) at afhøre eller lade afhøre imod ham førte vidner og at få vidner for ham tilsagt og afhørt på samme betingelser som vidner, der føres imod ham;*
- e) at få vederlagsfri bistand af en tolk, hvis han ikke forstår eller taler det sprog, der anvendes i retten."*

I overensstemmelse med artikel 52, stk. 3, har denne ret samme betydning og omfang som den, der er sikret ved EMK.

Artikel 49

Legalitetsprincippet og princippet om proportionalitet mellem lovovertrædelse og straf

1. Ingen kan kendes skyldig i et strafbart forhold på grund af en handling eller undladelse, som ikke udgjorde en forbrydelse efter national ret eller international ret på det tidspunkt, da den blev begået. Der kan heller ikke pålægges en strengere straf end den, der var anvendelig på det tidspunkt, da lovovertrædelsen blev begået. Hvis der, efter at en lovovertrædelse er begået, i loven fastsættes en mildere straf, skal denne anvendes.
2. Denne artikel er ikke til hinder for, at en person domfældes og straffes for en handling eller undladelse, som på det tidspunkt, da den blev begået, var en forbrydelse ifølge de almindelige principper, der er anerkendt af alle nationer.
3. Straffens omfang skal stå i rimeligt forhold til overtrædelsen.

Forklaring

Denne artikel gentager den klassiske retsregel om ikke at tillægge strafferetlige regler og straffedomme tilbagevirkende kraft. Man har tilføjet reglen om mildere retsreglers tilbagevirkende kraft, der findes i flere medlemsstater, og som findes i artikel 15 i konventionen om borgerlige og politiske rettigheder.

Artikel 7 i EMK har følgende affattelse:

- "Stk. 1. Ingen kan kendes skyldig i et strafbart forhold på grund af en handling eller undladelse, der ikke udgjorde en forbrydelse efter national eller international ret på det tidspunkt, da den blev begået. Der kan heller ikke pålægges en strengere straf end den, der var anvendelig på det tidspunkt, da lovovertrædelsen blev begået.*

Stk. 2. Denne artikel er ikke til hinder for, at en person domfældes og straffes for en handling eller undladelse, der på det tidspunkt, da den blev begået, var en forbrydelse ifølge de af civiliserede nationer anerkendte almindelige retsprincipper."

Man har i stk. 2 blot slettet ordet "civiliserede", hvilket ikke medfører nogen ændringer i betydningen af dette stykke, der bl.a. tager sigte på forbrydelser mod menneskeheden. I overensstemmelse med artikel 52, stk. 3, har den ret, der sikres, altså samme betydning og omfang, som den, der sikres ved EMK.

Stk. 3 indeholder det almindelige princip om, at straffen skal stå i rimeligt forhold til overtrædelsen, der er stadfæstet i medlemsstaternes fælles forfatningsmæssige traditioner og EF-Domstolens retspraksis.

Artikel 50

Ret til ikke at blive retsforfulgt eller straffet to gange for samme lovovertrædelse

Ingen skal i en straffesag på ny kunne stilles for en domstol eller dømmes for en lovovertrædelse, for hvilken han/hun allerede er blevet endeligt frikendt eller domfældt i en af Unionens medlemsstater i overensstemmelse med lovgivningen.

Forklaring

Artikel 4 i protokol nr. 7 til EMK har følgende affattelse:

"Stk. 1. Under én og samme stats jurisdiktion skal ingen i en straffesag på ny kunne stilles for en domstol eller dømmes for en lovovertrædelse, for hvilken han allerede er blevet endeligt frikendt eller domfældt i overensstemmelse med denne stats lovgivning og strafferetspleje.

Stk. 2. Bestemmelserne i foregående stykke forhindrer ikke genoptagelse af sagen i overensstemmelse med vedkommende stats lovgivning og strafferetspleje, såfremt der foreligger bevis for nye eller nyopdagede kendsgerninger, eller såfremt der i den tidligere rettergang er begået en grundlæggende fejl, som kunne påvirke sagens udfald.

Stk. 3. Der kan ikke ske fravigelse fra denne artikel i medfør af artikel 15 i konventionen."

Non bis in idem-reglen gælder i EU-retten (jf. en omfattende retspraksis, f.eks. dom af 5. maj 1966, Gutmann mod Kommissionen, sag 18/65 og 35/65, Sml. 1966, s. 150, og i en aktuel sag Rettens dom af 20. april 1999, forenede sager T-305/94 m.fl., Limburgse Vinyl Maatschappij NV mod Kommissionen, Sml. II-931). Det præciseres, at reglen om ikke-kumulation gælder to sanktioner af samme art, i dette tilfælde strafferetlige sanktioner.

I henhold til artikel 50 gælder non bis in idem-reglen ikke kun inden for en medlemsstats retsdområde, men også mellem flere medlemsstater. Dette svarer til gældende EU-ret, se artikel 54-58 i Schengen-gennemførelseskonventionen og Domstolens dom af 11. februar 2003, C-187/01, Gözütok (endnu ikke offentliggjort), artikel 7 i konventionen om beskyttelse af Fællesskabets finansielle interesser og artikel 10 i konventionen om bekæmpelse af bestikkelse. De meget begrænsede undtagelser i disse konventioner, hvorefter medlemsstaterne kan fravige non bis in idem-reglen, er omfattet af den horisontale bestemmelse i chartrets artikel 52, stk. 1, om begrænsninger. For så vidt angår de situationer, der er omhandlet i artikel 4 i protokol nr. 7, dvs. anvendelsen af princippet inden for én og samme stat, har den rettighed, der sikres, samme betydning og omfang, som den tilsvarende ret i EMK.

AFSNIT VII. ALMINDELIGE BESTEMMELSER VEDRØRENDE
FORTOLKNING OG ANVENDELSE AF CHARTRET

Artikel 51

Anvendelsesområde

1. Bestemmelserne i dette charter er rettet til Unionens institutioner, organer og agenturer under iagttagelse af nærhedsprincippet samt til medlemsstaterne, dog kun når de gennemfører EU-retten. De respekterer derfor rettighederne, overholder principperne og fremmer anvendelsen heraf i overensstemmelse med deres respektive kompetencer og under overholdelse af grænserne for de kompetencer, der er tildelt Unionen i andre dele af forfatningen.
2. Dette charter udvider ikke anvendelsesområdet for EU-retten ud over Unionens kompetencer og skaber ingen nye kompetencer eller nye opgaver for Unionen og ændrer ikke de kompetencer og opgaver, der er fastlagt i andre dele af forfatningen.

Forklaring

Formålet med artikel 51 er at fastlægge chartrets anvendelsesområde. Bestemmelsen skal klart fastslå, at chartret først og fremmest finder anvendelse på Unionens institutioner og organer under iagttagelse af nærhedsprincippet. Denne bestemmelse blev udarbejdet i overensstemmelse med artikel 6, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Union, der pålægger Unionen at respektere de grundlæggende rettigheder, samt med mandatet fra Det Europæiske Råd i Köln. Udtrykket "institutioner" er stadfæstet i forfatningens del I. Udtrykket "organer og agenturer" anvendes hyppigt i forfatningen om alle de instanser, der er oprettet ved forfatningen eller den afledte ret (se f.eks. forfatningens artikel [49 eller 50]).

For så vidt angår medlemsstaterne følger det utvetydigt af Domstolens retspraksis, at forpligtelsen til at respektere de grundlæggende rettigheder, der er fastlagt inden for rammerne af Unionen, kun påhviler medlemsstaterne, når de handler inden for rammerne af EU-retten (dom af 13. juli 1989, Wachauf, sag 5/88, Sml. 1989, s. 2609, og dom af 18. juni 1991, ERT, Sml. 1991, s. I-2925, dom af 18. december 1997, C-309/96, Annibaldi, Sml. 1997 I, s. 7493). Domstolen har bekræftet denne retspraksis med følgende ord: "Endvidere bemærkes, at de i fællesskabsretten gældende principper

for beskyttelse af de grundlæggende rettigheder også er bindende for medlemsstaterne, når disse gennemfører fællesskabsbestemmelserne" (dom af 13. april 2000, sag C-292/97, Sml. 2000, s. 2737, præmis 37). Naturligvis finder denne regel, således som den er knæsat i dette charter, både anvendelse på centrale myndigheder og regionale og lokale instanser samt på de offentlige myndigheder, når de anvender EU-retten.

Stk. 2 bekræfter sammen med andet punktum i stk. 1, at chartret ikke kan bevirke en udvidelse af de kompetencer og opgaver, som Unionen har i henhold til forfatningens andre dele. Det drejer sig om udtrykkeligt at nævne, hvad der logisk følger af subsidiaritetsprincippet og af, at Unionen kun har de kompetencer, som er tildelt den. De grundlæggende rettigheder, således som de er sikret i Unionen, har kun virkning inden for rammerne af de kompetencer, der er fastlagt i forfatningens del I og III. En forpligtelse for EU's institutioner i henhold til andet punktum i stk. 1, til at fremme principperne i chartret, gælder derfor kun inden for grænserne af de beføjelser, institutionerne er tildelt.

Stk. 2 bekræfter endvidere, at chartret ikke medfører en udvidelse af EU-rettens anvendelsesområde ud over Unionens beføjelser i henhold til forfatningens andre dele. Domstolen har allerede stadfæstet denne regel med anerkendelsen af de grundlæggende rettigheder som en del af EU-retten (dom af 17. februar 1998, C-249/96 Grant, Sml. 1998 I, s. 621, præmis 45). Det er en selvfølge, at indarbejdelsen af chartret i forfatningen i henhold til denne regel ikke kan forstås som en udvidelse af medlemsstaternes handlemuligheder "når de gennemfører EU-retten" (i overensstemmelse med stk. 1 og ovennævnte retspraksis).

Artikel 52

Rækkevidden og fortolkningen af rettighederne og principperne

1. Enhver begrænsning i udøvelsen af de rettigheder og friheder, der anerkendes ved dette charter, skal være fastlagt i lovgivningen og skal respektere disse rettigheders og friheders væsentligste indhold. Under iagttagelse af proportionalitetsprincippet kan der kun indføres begrænsninger, såfremt disse er nødvendige og faktisk svarer til mål af almen interesse, der er anerkendt af Unionen, eller et behov for beskyttelse af andres rettigheder og friheder.

2. De rettigheder, der anerkendes i dette charter, og for hvilke der er fastlagt bestemmelser i andre dele af forfatningen, udøves på de betingelser og med de begrænsninger, der er fastlagt i disse relevante dele.
3. I det omfang dette charter indeholder rettigheder svarende til dem, der er sikret ved den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, har de samme betydning og omfang som i konventionen. Denne bestemmelse er ikke til hinder for, at EU-retten kan yde en mere omfattende beskyttelse.
4. I det omfang dette charter anerkender grundlæggende rettigheder, således som de følger af medlemsstaternes fælles forfatningsmæssige traditioner, skal disse rettigheder fortolkes i harmoni med disse traditioner.
5. De bestemmelser i dette charter, der indeholder principper, kan gennemføres ved retsakter og gennemførelsesretsakter vedtaget af Unionens institutioner og organer og ved retsakter vedtaget af medlemsstaterne, når de gennemfører EU-ret, under udøvelse af deres respektive kompetencer. De kan kun påberåbes over for en domstol i forbindelse med fortolkning af sådanne retsakter og kontrol af disses lovmedholdelighed.
6. Der tages fuldt hensyn til nationale love og national praksis som angivet i dette charter.

Forklaring

Formålet med artikel 52 er at fastsætte rækkevidden af chartrets rettigheder og principper og at fastlægge regler for fortolkningen af dem. Stk. 1 omhandler begrænsninger. Den affattelse, der er anvendt, bygger på Domstolens retspraksis, hvori det hedder: "... Det fremgår imidlertid af fast retspraksis, at udøvelsen af sådanne rettigheder kan underkastes begrænsninger, især inden for rammerne af en fælles markedsordning, såfremt disse begrænsninger faktisk svarer til de fællesskabsformål, der tjener almenvellet, og ikke i lyset af det tilsigtede formål udgør et uforholdsmæssigt og urimeligt indgreb, som berører disse rettigheders egentlige indhold" (dom af 13. april 2000, sag C-292/97, præmis 45). Omtalen af de generelle interesser, som anerkendes af Unionen, dækker både de formål, der er nævnt i forfatningens artikel [2], og andre interesser, der beskyttes af specifikke bestemmelser i forfatningen, såsom artikel [5, stk. 1, artikel III-18, stk. 3, artikel III-43 og III-342].

I stk. 2 omtales rettigheder, der allerede var udtrykkeligt sikret i traktaten om oprettelse af Det Europæiske Fællesskab, og som anerkendes i chartret, og som nu findes i andre dele af forfatningen (især de rettigheder, der følger af EU-statsborgerskabet). Det præciseres, at disse rettigheder fortsat er underlagt de betingelser og de begrænsninger, der gælder for de EU-bestemmelser, som de er baseret på, og som nu findes i forfatningens del I og III. Chartret ændrer ikke de rettigheder, der findes i henhold til EF-traktaten, og som nu er flyttet til forfatningens del I og III.

Stk. 3 skal sikre den nødvendige sammenhæng mellem chartret og EMK, idet det fastslår reglen om, at i det omfang rettighederne i dette charter svarer til rettigheder, der sikres ved EMK, er deres betydning og rækkevidde, herunder de tilladte begrænsninger, de samme som i EMK. Det følger navnlig heraf, at lovgiverne, når de fastsætter begrænsninger for disse rettigheder, skal overholde de samme standarder som dem, der er fastlagt i det detaljerede begrænsningsregime i EMK, som derved bliver gældende for de rettigheder, der er omfattet af dette stykke, dog uden at dette berører EU-rettens og EU-Domstolens autonomi.

Henvisningen til EMK omfatter både konventionen og protokollerne. Betydningen og omfanget af de sikrede rettigheder fastsættes ikke kun af teksten i disse instrumenter, men også af retspraksis ved Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol og ved EU-Domstolen. Sidste punktum i stykket har til formål at give Unionen mulighed for at sikre en mere omfattende beskyttelse. Under alle omstændigheder må chartrets beskyttelsesniveau aldrig være lavere end EMK's.

Chartret berører ikke medlemsstaternes mulighed for at påberåbe sig artikel 15 i EMK, der åbner mulighed for fravigelse af forpligtelser ifølge konventionen under krig eller anden offentlig faretilstand, der truer nationens eksistens, når de træffer forholdsregler, der vedrører det nationale forsvar i tilfælde af krig og opretholdelse af lov og orden i overensstemmelse med deres ansvar, jf. forfatningens artikel [5, stk. 1, artikel III-16 og III-163].

Listen over de rettigheder, der på nuværende stadium og uden at det udelukker en udvikling i retten, lovgivningen og traktaterne, kan betragtes som svarende til rettigheder i EMK i overensstemmelse med dette stykke, er gengivet nedenfor. De rettigheder, der ligger ud over rettighederne i EMK, er ikke gengivet.

- 1. Artikler i chartret, der har samme betydning og omfang som de tilsvarende artikler i EMK:**
- artikel 2 svarer til artikel 2 i EMK
 - artikel 4 svarer til artikel 3 i EMK
 - artikel 5, stk. 1 og 2, svarer til artikel 4 i EMK
 - artikel 6 svarer til artikel 5 i EMK
 - artikel 7 svarer til artikel 8 i EMK
 - artikel 10, stk. 1, svarer til artikel 9 i EMK
 - artikel 11 svarer til artikel 10 i EMK, jf. dog de begrænsninger, som EU-retten kan lægge på medlemsstaternes ret til at indføre bevillingsordninger, som omhandlet i artikel 10, stk. 1, tredje punktum, i EMK
 - artikel 17 svarer til artikel 1 i tillægsprotokollen til EMK
 - artikel 19, stk. 1, svarer til artikel 4 i tillægsprotokol nr. 4
 - artikel 19, stk. 2, svarer til artikel 3 i EMK som fortolket af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol
 - artikel 48 svarer til artikel 6, stk. 2 og 3, i EMK
 - artikel 49, stk. 1 (bortset fra sidste punktum) og 2, svarer til artikel 7 i EMK
- 2. Artikler, der har samme betydning og omfang som de tilsvarende artikler i EMK, men som har større rækkevidde:**
- artikel 9 dækker anvendelsesområdet for artikel 12 i EMK, men dens anvendelsesområde kan udvides til andre former for ægteskab, når den nationale lovgivning indfører dem
 - artikel 12, stk. 1, svarer til artikel 11 i EMK, men anvendelsesområdet er udvidet til også at omfatte EU-niveau
 - artikel 14, stk., 1, svarer til artikel 2 i tillægsprotokollen til EMK, men anvendelsesområdet er udvidet til også at omfatte erhvervsuddannelse og efter- og videreuddannelse
 - artikel 14, stk. 3, svarer til artikel 2 i tillægsprotokollen til EMK med hensyn til forældres rettigheder
 - artikel 47, stk. 2 og 3 svarer til artikel 6, stk. 1, i EMK, men begrænsningen til tvister om borgerlige rettigheder og forpligtelser eller anklager for en forbrydelse gælder ikke i forbindelse med EU-retten og gennemførelsen heraf
 - artikel 50 svarer til artikel 4 i protokol nr. 7 til EMK, men rækkevidden er udvidet til også at omfatte EU-niveau mellem medlemsstaternes domstole indbyrdes.

- *Endelig kan Den Europæiske Unions borgere inden for EU-rettens anvendelsesområde ikke betragtes som udlændinge, da enhver forskelsbehandling på grundlag af nationalitet er forbudt. De indskrænkninger, der er fastsat i artikel 16 i EMK med hensyn til udlændinges rettigheder, gælder altså ikke for dem i denne forbindelse.*

Fortolkningsreglen i stk. 4 er baseret på artikel 6, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Union (jf. nu affattelsen af forfatningens artikel [7, stk. 3]), og den tager behørigt hensyn til den tilgang til de fælles forfatningsmæssige traditioner, som Domstolen har fulgt (f.eks. dom af 13. december 1979, Sag 44/79 Hauer, Sml. 1979, s. 3727; dom af 18. maj 1982, Sag 155/79, AM&S, Sml. 1982, s. 1575). Ifølge denne regel skal de pågældende charterrettigheder ikke fortolkes snævert som "laveste fællesnævner", men snarere som et tilbud om en høj beskyttelsesstandard, der er passende i forhold til EU-retten og i harmoni med de fælles forfatningsmæssige traditioner.

*I stk. 5 præciseres sondringen mellem "rettigheder" og "principper" i chartret. Ifølge denne son-
dring skal subjektive rettigheder respekteres, mens principper skal iagttages (artikel 51, stk. 1).
Principper kan gennemføres ved retsakter eller gennemførelsesretsakter (der vedtages af Unionen i
overensstemmelse med dens beføjelser og af medlemsstaterne, når de gennemfører EU-ret); de får
derfor kun betydning for domstolene, når sådanne retsakter skal fortolkes eller ændres. De giver
derimod ikke anledning til direkte krav på aktiv handling fra EU-institutionernes eller medlemssta-
ternes myndigheders side. Dette er både i overensstemmelse med Domstolens retspraksis (jf. bl.a.
retspraksis i forbindelse med "forsigtighedsprincippet" i artikel 174, stk. 2, i TEF (der er erstattet af
forfatningens artikel [III-129]): dom afsagt af Retten i Første Instans af 11. september 2002,
T-13/99, Pfizer mod Rådet, med mange henvisninger til tidligere retspraksis, og en række domme i
forbindelse med artikel 33 (tidl. artikel 39) vedrørende principperne for lovgivningen på land-
brugsområdet, f.eks. Domstolens dom C-265/85, Van den Berg, Sml. 1987, s. 1155: undersøgelse af
princippet om markedsstabilisering og berettigede forventninger) og tilgangen i medlemsstaternes
forfatningsmæssige systemer til "principper", særlig i forbindelse med sociallovgivning. Til illu-
stration kan nævnes nogle eksempler på principper, der anerkendes i chartret, f.eks. principperne i
artikel 25, 26 og 37. I nogle tilfælde kan en charterartikel både indeholde elementer af en ret og af
et princip, f.eks. artikel 23, 33 og 34.*

*Stk. 6 henviser til de forskellige artikler i chartret, som i overensstemmelse med nærhedsprincippet
tager hensyn til nationale love og national praksis.*

Artikel 53

Beskyttelsesniveau

Ingen bestemmelse i dette charter må fortolkes som en begrænsning af eller et indgreb i de grundlæggende menneskerettigheder og frihedsrettigheder, der anerkendes i EU-retten og folkeretten, i de internationale konventioner, som Unionen eller alle medlemsstaterne er parter i, herunder den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, samt i medlemsstaternes forfatninger på disses respektive anvendelsesområder.

Forklaring

Formålet med denne bestemmelse er at bevare det beskyttelsesniveau, der for øjeblikket findes i EU-retten, medlemsstaternes lovgivning og folkeretten på deres respektive anvendelsesområde. EMK er nævnt på grund af sin store betydning.

Artikel 54

Forbud mod misbrug af rettigheder

Intet i dette charter må fortolkes, som om det medførte ret til at inklude sig på en aktivitet eller udføre en handling med sigte på at tilintetgøre de rettigheder og friheder, der er anerkendt i dette charter, eller at begrænse disse rettigheder og friheder i videre omfang, end der er hjemmel for i dette charter.

Forklaring

Denne artikel svarer til artikel 17 i EMK:

"Intet i denne konvention må fortolkes, som om den medførte ret for nogen stat, gruppe eller person til at inklude sig på nogen virksomhed eller udføre nogen handling, der tilsigter at tilintetgøre nogen af de heri nævnte rettigheder og friheder, eller at begrænse dem i videre omfang, end der er hjemmel for i konventionen."